
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 37.018.1

Наталія Ковалевська

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ДОМАШНЬОГО ПЕДАГОГА З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ, ЯКІ МАЮТЬ НАВЧАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ

У статті розглядається проблема навчальних ускладнень у дітей молодшого шкільного віку. Автор дає характеристику навчальних ускладнень молодших школярів, висвітлює їх причини, пропонує план корекційної роботи, щодо їх усунення. Окреслюється місце та роль домашнього педагога у процесі діагностики та усунення навчальних ускладнень.

Ключові слова: навчальні ускладнення, невстигання, дезадаптація, домашній вихователь.

За останні роки сучасна школа пережила декілька реформ, але однією з найгостріших залишається проблема труднощів у навчанні дітей молодшого шкільного віку. До всього, значно зросла актуальність проблеми психічного та фізичного здоров'я дитини молодшого шкільного віку, що негативно відбивається на процесі оволодіння знаннями, уміннями та навичками молодшими школярами. Значний відсоток умовно здорових школярів мають різноманітні порушення та відхилення нервово-психічного здоров'я, мовні розлади тощо [16].

Саме у таких ситуаціях варто згадати про можливість індивідуальної форми роботи з дітьми, які мають навчальні ускладнення. Таку форму роботи може забезпечити сучасний інститут домашньої освіти та домашній педагог, зокрема.

Проблемою навчальних ускладнень займалися видатні педагоги та психологи серед них: С. Зінченко, Ю. Чабанський, В. Цетлін, М. Мурачковський.

На сучасному етапі значну увагу приділяють цій проблемі видатні психологи, дефектологи, педагоги, серед яких О. Проскура, Л. Кондратенко, Н. Бастун, М. Староверова.

Проблемою гувернерства на сучасному етапі здебільшого займаються російські науковці, наприклад, С. Теплюк, Г. Романова, О. Зверева. Серед українських – Є. Сарапулова.

Мета та завдання статті: охарактеризувати причини навчальних ускладнень у молодших школярів та окреслити окремі аспекти корекційної роботи щодо усунення їх домашнього педагога.

Причинами шкільної дезадаптації частіше виступають неправильні методи виховання у сім'ї, порушення системи стосунків у школі. Є також індивідуальні особливості психічного розвитку дитини, що утруднюють її шкільне життя.

З поміж індивідуальних причин дезадаптації слід виділити надмірну чутливість та підвищену збудливість нервової системи. Діти з надмірною чутливістю нервової системи зазнають у школі емоційних перевантажень. Будь-яка невдача може викликати бурхливу реакцію (плач, крик). Підвищена збудливість нервової системи зумовлює спонтанність, імпульсивність поведінки. Неуважність дратівливість, неохайність – ось характерні риси гіперактивної дитини [2, с. 285].

Діти з недостатнім розвитком довільності пізнавальних процесів не можуть зосередитись, часто відволікаються, проявляють неорганізованість, невитриманість. Навчальні невдачі можуть бути спричинені тим, що не враховуються не лише вікові, а й індивідуальні психологічні властивості школярів, наприклад, ММН. Мінімальна мозкова недостатність (ММН) – це тимчасове відхилення у розвитку нервової системи, пов'язане зі зниженням розумової працездатності. ММН проявляється у високій виснажливості мозку, розпорошеності уваги, слабості довільного запам'ятовування тощо. Таких дітей часто вважають ледарями, безвідповідальними, слабовільними і змушують додатково працювати, більше старатися. Це є грубою психологічною помилкою [2, с. 286].

У дітей з чутливою нервовою системою можуть виникати проблеми при опитуванні (учень губиться, замовкає, плаче), при написанні контрольних робіт (хвилюється, робить помилки, навіть, якщо знає матеріал).

Неможливо обминути проблему неадекватної поведінки молодших школярів. Поряд з психоневрологічними причинами (підвищена збудливість, надмірна вразливість, невротичні стани), неадекватна поведінка може спричинитися певними акцентуаціями характеру дитини.

Серед великої кількості причин невстигання дітей молодшого шкільного віку важливе місце займає проблема незрілої вольової поведінки, а також незрілість особистості, яку називають інфантилізмом [3, с. 149].

У дослідженнях сучасних науковців зустрічаємо інформацію, де йдеться, що деякі діти мають певні ускладнення у навчанні, які пов'язані з недостатністю рухових умінь. Діти з недостатнім розвитком рухових умінь часто скаржаться на труднощі, які виникають при оволодінні письмом: літери не вписуються у рядок, дуже нерівні, виникають труднощі з «надавлюванням» на олівець чи ручку. У процесі навчання у початковій школі такі діти мають труднощі на уроках праці, образотворчого мистецтва, на заняттях з фізкультури, ритміки, танців [4, с. 16–19].

Труднощі у навчанні, які пов'язані з недостатнім розвитком

просторових уявлень виявляються у невірному використанні прийменників, погана орієнтація у поняттях «вверх», «вниз», «праворуч», «ліворуч» і т.д.; мають труднощі у засвоєнні рахунку, не засвоюють поняття «числового ряду»; характерне «дзеркальне» письмо; не сформовані поняття про геометричні фігури; мають труднощі з малюванням [4, с. 19–22].

Труднощі пов'язані з порушеннями пам'яті можуть бути різними, наприклад, учень не запам'ятовує той матеріал, який необхідно вивчити механічно, не замислюючись над змістом: вірш, таблиця множення, іноземні слова. Такі та схожі форми порушення пам'яті зустрічаються при астенічних станах. Але ці ускладнення не є настільки серйозними як , наприклад, дитина не може завчити назву літери навіть при опорі на яскраву наочність, а завчивши, вже через 10–20 хвилин забуває [4, с. 22–24].

Коли говорять про труднощі, пов'язані з засвоєнням навички письма, то мають на увазі специфічні розлади письма, які називаються *дисграфією*. Основна проблема при дисграфії це труднощі, які виникають при співвідношенні звуків мови та їх графічним зображенням, при просторовому розташуванні букв (дзеркальне письмо), поділові слів, написанні букв. Помилки, які роблять діти не пов'язані з знанням правил правопису [4, с. 24–28].

Програма навчання дітей передбачає, що впродовж першого року навчання, діти повинні навчитися читати, є певні вимоги до швидкості читання, виразності читання, правильного розставлення наголосів і т.д. Труднощі виникають у тому випадку, коли дитина не може засвоїти яким звуком позначається буква. Це – дислексія, а труднощі пов'язані з відсутністю здібностей до читання – алексія. У дітей з частковим недорозвитком мовних зон пізно розвивається мова, що пов'язано з різноманітними шкідливими факторами, які пошкоджують мовні центри ще у внутрішньоутробному розвитку або під час пологів. У таких дітей мова формується лише до 4–5 років. Це – алалія. Зустрічаються діти, які неправильно вимовляють деякі звуки, один або декілька. Таке явище називається дислалією. Неправильна вимова, змазана мова спостерігаються при дизартріях, які можуть бути наслідком часткового паралічу і недостатньої рухливості органів ротової порожнини, які приймають участь у вимов [4, с. 28–34].

Труднощі, які виникають при оволодінні математичними навичками можуть проявлятися у засвоєнні рахункових операцій, особливо з переходом через десяток, є недостатнє розуміння дитиною розрядів числа.

Наприклад, дискалькулія – специфічна ізольована нездатність до рахункових операцій. У цьому випадку діям складно співвідносити числове значення з цифровим позначенням [4, с. 34–37].

Труднощі у навчанні, які пов'язані з обмеженим запасом загальної інформованості можна характеризувати як недостатню інформованість –

малий запас відомостей про оточуючий світ, його явища, людей та їх взаємостосунки [4, с. 37–39].

Труднощі пов'язані з астеничними станами виникають у дитини як наслідок тривалої, виснажливої для всього організму хвороби (хронічного тонзиліту, панкреатиту, гастриту, циститу, бронхіту, різноманітних алергічних захворювань). Під впливом загального захворювання організму відбувається ослаблення функцій мозкових структур. Настає тимчасова недостатність інтелектуальних функцій, тобто знижується не інтелект, а його продуктивність у результаті порушення пам'яті, уваги і так далі [4, с. 40–48].

Під труднощами у засвоєнні шкільної програми, пов'язаними з психотравмуючими ситуаціями розуміють ті умови життя і взаємостосунків людей, які оточують дитину, які призводять до появи у неї переживань, негативних емоцій. хвороблива реакція на таку ситуацію може знизити працездатність дитини, а переживання відволікають її від навчання. Причинами психотравмуючих ситуацій можуть бути різноманітні обставини. В деяких випадках це проблеми між батьками, коли дитина стає свідком з'ясування стосунків. Нерідко психотравмуюча ситуація виникає у сім'ях, де один з батьків зловживає алкоголем і відбуваються скандали. Психотравмуючі ситуації виникають у школі. У результаті психотравмуючої ситуації у дитини можуть порушуватися процеси запам'ятовування. Якщо психотравмуюча ситуація довго не вирішується це може викликати стійкий хворобливий стан, який називається неврастенією [4, с. 48–53].

Проводячи корекційну роботу з дитиною, гувернер користується звичним арсеналом методів діагностики причин неспішності, навчальних труднощів. За умови, якщо гувернер має відповідну освіту та спеціальність психолога можна провести психологічне обстеження, при цьому використати такі методи як бесіда з вчителем дитини, бесіда з членами родини, бесіда з дитиною, спостереження за дитиною, аналіз продуктів діяльності дитини, використання різноманітних діагностик і т.д.

Основою побудови стратегії індивідуальної корекційної роботи з невстигаючим учнем має стати система заходів, що спрямовані на компенсацію цих слабких місць. У план індивідуальної роботи гувернера з цією дитиною слід включати корекційні завдання та вправи на матеріалі позашкільних видів діяльності – ігри, дитячу творчість. Такі завдання не дуже стомлюють дітей, бо зазвичай сприймаються як гра. Якщо певна частина корекційної роботи включатиметься у дозвілля дитини, це зробить її менш виснажливою. Так, наприклад, для роботи з дітьми з недостатньо розвинутим логічним мисленням можна запропонувати: роз'яснення змісту завдань, відпрацювання та закріплення розумових дій, що потрібні для виконання цих завдань у роботі з навчальним матеріалом; розвиток уяви та фантазії на матеріалі сюжетних ігор, прогулянок, екскурсій,

перегляду телепередач, читання ілюстрованих казок із обов'язковим обговоренням вражень для того, щоб навчити дитину краще спостерігати, виділяти та розуміти причинно-наслідкові зв'язки між предметами та явищами навколишнього світу.

Здійснюючи корекційну роботу з дітьми з недостатнім розвитком мовлення, домашньому педагогу варто зосередити увагу на: проведенні сюжетно-рольових ігор, ігор-драматизацій та дидактичних ігор, із широким використанням мовного матеріалу, у тому числі скоромовок, шарад тощо; введенні додаткових занять із звуко-буквеного аналізу, техніки читання, письма; при потребі – заняття з логопедом.

Організуючи діяльність з дітьми з несформованістю функції довільної саморегуляції зосередитися на: поступовому розвитку механізмів самоконтролю на матеріалі практичних дій: трудових та творчих завдань та ігор за правилами.; своєчасному наданні допомоги у предметах естетично-трудового циклу є основним, бо дитина зазвичай втрачає інтерес до завдання й відволікає саме тоді, коли відчуває труднощі у плануванні та контролюванні послідовності низи робочих операцій.

Домашньому педагогу варто зосередитися на доборі вправ та завдань, що сприяють покращенню темпових характеристик, набуттю легкого та плавного виконання практичних та розумових дій; наданні додаткового часу на закріплення нового матеріалу при організації роботи з дітьми з уповільненим темпом психічних процесів.

А при роботі з дітьми з недостатнім розвитком просторової уваги варто пам'ятати про: проведення ігор з конструктором, мозаїкою, виготовлення аплікацій та об'ємних іграшок; розвиток просторової організації рухів – ігри та вправи на швидкість реакцій, елементи жонглювання, вправи на оцінювання коротких проміжків часу; трудові доручення, пов'язані з рахунком предметів та їх правильним просторовим розташуванням;

Діти, які схильні у навчальних ситуаціях заходити у стани сильної тривоги, страху або афективного збудження, починають гірше розуміти вербальну інформацію, тому у таких ситуаціях при спілкуванні з ними гувернер робить акцент на невербальних компонентах висловлювань – інтонаціях, міміці, жестах. Його висловлювання при цьому мають бути лаконічними і складаються з коротких, простих фраз. Дуже важливим є також контакт очима та тілесний контакт. Всі ці засоби спілкування мають бути відповідними станові дитини і тонко нюансуватися у ході взаємодії з нею.

Необхідною умовою при проведенні корекційних занять з учнями, які зазнають труднощів у навчанні, є створення гувернером атмосфери успіху та вияву здорових емоцій. Це сприяє формуванню позитивного досвіду взаємодії гувернера та дитини. А отримана радість від вдалої інтелектуальної діяльності спонукає до нових зрощень.

Отже в статті, на основі аналізу причин виникнення навчальних

ускладнень, було представлено окремі аспекти корекційної роботи домашнього педагога з дітьми молодшого шкільного віку, які мають навчальні ускладнення. Досліджувана нами проблема багатоаспектна та не може бути повністю висвітлена у даному дослідженні. Багато питань потребують більш детального вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кумарина Г. Ф. Коррекционная педагогика в начальном образовании : учеб. пособие / под ред. Кумариной Г. Ф. – М. : Академия, 2001. – 320 с.
2. Осадько О. Основи практичної психології : підручник / під ред. Осадько О. – К., 1999.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / упорядник С. У. Гончаренко. – К., 2000. – 180 с.
4. Зинченко С. Почему детям бывает трудно учиться / С. Зинченко. – К., 1990. – 56 с.